

9. Тарнавська Н. П., Пушкар Р. М. Менеджмент: теорія та практика: Підручник для вузів. — Тернопіль: Карт-бланш, 1997. — С. 134–141, 146–147.
10. Хміль Ф. І. Менеджмент: підручник. — К.: Вища шк., 1995. — 351 с.
11. Шегда А. В. Основи менеджменту: навч. посіб. — К.: Знання, 1998. — С. 117–120.

Анотації

Худякова Ю. С. История возникновения и развития концепции управления как функции власти в современной Украине.

В статье рассматриваются этапы развития менеджмента в Украине, история формирования менеджмента, как науки. Анализируются особенности современного украинского менеджмента, раскрываются его достоинства и недостатки. Сделаны выводы по усовершенствованию системы современного менеджмента в Украине.

Khudyakova Ju. S. History of origin and development of management conception, as functions of power in modern Ukraine.

In article stages of development of management in Ukraine, history of formation of management, as sciences are considered. Features of modern Ukrainian management are analyzed, its merits and demerits are defined. Conclusions on improvement of system of modern management in Ukraine are drawn.

М. В. Цинова

ДО ПИТАННЯ ПРО СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНОЗНАВСТВА В ГАРВАРДСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Проблема української національної ідентичності сьогодні є особливо актуальною. Створення центрів українознавства в інших країнах є одним з реальних механізмів повернення і відродження історичної пам'яті української нації та інтеграції її у світове співтовариство. Виходячи з цього видається доцільним розглянути становлення й розвиток Українського наукового інституту Гарвардського університету, який є одним з прикладів усвідомлення українською діаспорою США своїх обов'язків в галузі підтримання самосвідомості.

Окремі питання українознавчої освіти в США вже ставали предметом досліджень. Так, науковий доробок учених діаспори розглянуто в роботах О. Поповича [1], В. Шендеровського

[2], О. Яся [3], діяльність мережі шкіл українознавства знайшла відображення у працях О. Стеткевича [4], Є. Федоренка [5]. Безпосередньо розбудові Українського інституту в Гарварді присвячено праці О. Пріцака [6], Р. Холлата [7].

Серед осередків української вищої школи в екзилі першим був Український вільний університет (УВУ), який було засновано у 1921 р. за ініціативи Товариства українських журналістів та письменників, Українського соціологічного інституту та Товариства прихильників освіти у Відні. Невдовзі його було переведено до Праги у зв'язку з більш сприятливими умовами. УВУ отримав фінансове забезпечення від чехословацького уряду і можливість користуватися приміщеннями Кардового університету, а також стипендії для студентів. Працювали два факультети — філософський та юридичний (правничий). Університет у Празі було ліквідовано у 1945 р., а у 1946–1947 рр. його було відновлено у Мюнхені [7].

Українська освіта в еміграції розвивалась також в межах Української господарської академії в Подєбрадах (заснована у 1922 р.), Українського технічно-господарського інституту заочного навчання в Чехословаччині (заснований у 1932 р.), Українського високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова, в якому готували вчителів для початкових шкіл і позашкільної освіти.

Після Другої світової війни центр науково-культурного життя української діаспори перемістився до Північної Америки — Канади та США. Завдяки активній діяльності української громади вже 1945 р. у Саскатунському університеті (Канада) було запроваджено викладання української мови, літератури, історії. Згодом українознавчі програми запроваджені в 12 університетах Канади [8].

Серед науково-освітніх організацій 1960–1980-х рр. важливе місце займає Український науковий інститут Гарвардського університету (УНІГУ), який був створений 1973 р. як додаток до заснованих у 1968 р. кафедр української мови, літератури та історії України в Гарвардському університеті, а також Українознавчого семінару при Гарвардській університетській бібліотеці, яка має найбагатшу у західному світі університетську збірку україніки.

Значний інтерес становлять передумови виникнення українського інституту при американському навчальному закладі. Підготовчий етап до створення такого закладу розпочався після

Другої світової війни, коли кількість українців в США значно збільшилась. Як зазначає доктор Любомир Гайда, “вихідцям з України довелося зіткнутися в тутешніх університетах майже з цілковитим незнанням про Україну. Радянський Союз ототожнювався тут з Росією” [9].

У 1957 р. Союз українських студентських товариств Америки запропонував заснувати кафедру українознавства й розпочав збирання коштів для реалізації цього завдання. У середині 1960-х рр., коли було створено матеріальну базу, студентська організація звернулася до ради професорів з української діаспори, які були викладачами в різних університетах. Одним з цих професорів був Омелян Прицак, повний професор у Гарвардському університеті [9].

Омелян Прицак (1919–2006) вивчав історію України та сходознавство у Львівському університеті. З 1939 р. був аспірантом визначного вченого Агатангела Кримського. Під час війни двічі утікав із полону, переносив на собі усі труднощі політичного біженця-емігранта. Із завершенням війни продовжив навчання в Берлінському університеті. У 1951 р. став доцентом кафедри історії Євразії та алтайської філології Геттінгенського університету.

Працюючи в галузі алтаїстики та тюркології, професор Прицак зробив вагомий внесок у переорієнтацію світової медієвістики. Разом з тим він завжди тримав у полі зору історію України, зауважуючи, що “щоб знати історію України, треба вивчати історію інших народів” [10].

У 1964 р. Омелян Прицак став професором Гарвардського університету. Він мав блискучі мовні здібності, читав тексти більш ніж 50 мовами — володів слов’янськими, романськими, германськими, скандинавськими мовами, а також низкою східних мов, зокрема арабською.

З 1960-х рр. історія України та інституційно-організаційна праця в галузі українознавства стають пріоритетними у житті Омеляна Прицака. Аналізуючи стан української науки та освіти за межами України, він зазначав, що науковці повинні зосередитися безпосередньо на українознавчих дисциплінах: “йдеться про три цикли дисциплін: філологічні, літературні (з етнографією і фольклором) та історичні (з археологією, мистецтвом і соціологією)” [6, с. 7].

Українські студентські товариства, з свого боку, на чолі з Фондом катедри українознавства (ФКУ), який очолював С. Хемич, спромоглися зібрати майже чверть мільйона доларів. О. Прицак запропонував фонду створити при одному з американських університетів, наприклад при Гарварді, український науковий центр, який буде складатись з трьох кафедр — української мови, української літератури та історії України. Це означало б, зазначав Прицак, що “маючи три катедри, українознавчі науки могли б розвинутися повністю в систему даного університету і забезпечити студентам-українцям повну програму студій... Існування трьох кафедр та інституту мало б великий вплив на молоде покоління українців у ЗДА, тому що, бачачи цілком конкретні можливості праці в українознавчих дисциплінах, почало б цікавитися тими науками” [6, с. 9].

Професор Прицак висловив свої спостереження і з приводу фінансового аспекту справи. Зокрема, він зазначав, що у провідних американських університетах на утримання одної кафедри шляхом прибутку — відсотків з основного капіталу витрачається приблизно 500 тис. доларів. Оскільки 250 тис. вже зібрано, на три кафедри необхідно зібрати ще 1 млн 250 тис. Ще 1 млн потрібен на створення організації науково-дослідного інституту українознавства. Таким чином, підсумовує Омелян Прицак, потрібно 2 млн 250 тис. доларів. “Якщо б 12 500 українців, свідомих ваги науки для майбутнього народу, склали протягом року по 100 долярів — усі три українознавчі катедри стали б дійсністю” [6, с. 10].

Думка про три кафедри здавалася утопією, особливо якщо пам’ятати, що все це створювалося на громадські кошти, що студенти ходили від хати до хати, збирали кошти — по 100 доларів. Люди, можливо, нещодавно приїхали, не мали грошей на свої потреби, але вони не відмовляли. Тож до 1968 р. необхідні кошти були зібрані. І 20 січня 1968 р. — у річницю проголошення Четвертого універсалу було підписано контракт з Гарвардським університетом і був створений фонд, який мав забезпечувати постійне існування посади професора української історії. До 1973 р. були зібрані кошти на наступні дві кафедри і передані інституту.

Відповідно до концепції, запропонованої О. Прицаком, були створені кафедри української історії ім. Михайла Грушевсько-

го, українського літературознавства ім. Дмитра Чижевського й української філології ім. Олександра Потебні. Тоді ж був започаткований журнал “Harvard Ukrainian Studies” під редакторством Омеляна Прицака та Ігоря Шевченка, який став одним із найпрестижніших славістичних журналів, відзначався широтою поглядів і особливо вимогливою редакційною політикою [11].

Науковий авторитет, який було відзначено різними нагородами й членством у багатьох академіях, Омелян Прицак спрямував на побудову українознавства. Своїм студентам він подавав унікальну можливість пізнавати історію України в ширшому контексті. Зокрема, студентам Гарвардського університету він читав курс лекцій на тему “Українська історія в євразійському контексті”. На щотижневих семінарах по четвергах о 16:00 в УНІГУ виступали найкращі у світі славісти, історики, візантисти, тюркологи.

У гарвардській “Школі Прицака” виховувалися, формувалися Орест Субтельний, Григорій Грабович, Франк Сисин, Зенон Когут, Любомир Гайда, Роберт Магочій, Олег Ільницький, Наталя Пилип’юк, Максим Тарнавський, Роман Коропецький, Оля Андрієвська та багато інших. Вплив цієї школи поширився мало не на всі галузі української гуманітарної науки, і її вихідці створили різні наукові інституції та інтелектуальні середовища як на Заході, так і в Україні.

У зв’язку з 50-ми роковинами жалобного ювілею голодомору в Україні УНІГУ під керівництвом професора Прицака розвинув проєкт дослідження цієї трагічної сторінки історії України. Результатом цього дослідження стали численні публікації, зокрема монументальна книга Роберта Конквеста “Жнива скорботи”. Цей британський науковець був найбільш визнаним советологом, проникливим дослідником сталінщини. Професор Прицак зумів заохотити його звернути особливу увагу на голодомор. Книга Роберта Конквеста кинула виклик світовій советології. Таких прикладів інтеграції українських питань у світову історіографію через ангажування найкращих у світі вчених різних галузей було чимало.

До тисячоліття хрещення Руси-України 1984 р. провідники УНІГУ вирішили здійснити видання “Гарвардської бібліотеки давнього українського письменства” у кількості 150 томів.

З 1987 р. опубліковано понад десять солідних томів. До реалізації проекту був залучений Інститут літератури ім. Т. Шевченка НАН України. До редакційної колегії увійшли найавторитетніші вчені світу, в тому числі України. Кожне видання здійснювалось мовою оригіналу та в перекладі на англійську та українську мови. Було видано, зокрема, "Історію русів", "Слово о полку Ігоревім", "Києво-Печерський патерик", твори Юрія Дрогобича, Станіслава Оріховського, Павла Русина, Григорія Сковороди, Захарія Копистянського, Петра Могили.

Важливим напрямком діяльності УНІГУ було також дослідження творчого доробку видатних українських науковців. Так, у 1985 р. заходами Українського наукового інституту Гарвардського університету видано спеціальний випуск "Harvard Ukrainian Studies", присвячений виключно В. Липинському, в якому було вміщено праці Л. Біласа, Я. Пеленського, Є. Пизюра, О. Прицака та інших учених.

Директор інституту Омелян Прицак ще одним напрямком діяльності установи визначав необхідність вивчення загальних тенденцій розвитку української історіографії, у тому числі поза межами України, підготовку систематичних нарисів з історіографії як одну з передумов цілісної та всеосяжної реконструкції історії України [12].

Освітня робота УНІГУ триває від 1970-х рр. до сьогодні. Надаються стипендії для дослідників українознавства. Як зазначав Р. Шпорлюк, науковці можуть використовувати можливості бібліотеки, в якій зібрані рукописи та рідкісні книги, наукова література, яка збиралася десятки років. Навчальними програмами займаються професори по своїх департаментах (факультетах). Крім того, щоліта інститут організовує восьми-тижневу програму в рамках Гарвардської літньої школи [13].

Важливим є факт, що на сьогодні постійний фонд, за рахунок відсотків з якого відбувається фінансування Українського інституту в Гарварді, становить 65 млн доларів. Це ті кошти, які збрала українська громада в Америці.

Таким чином, інститут створила українська діаспора, громада, оскільки існувало розуміння того, що в демократичному суспільстві необхідно самостійно боротися за свої права і щоб створити українські студії в Америці, не треба йти до президента, треба самому збирати гроші, агітувати, організовувати.

Це величезний приклад того, як українська громада в умовах демократичного суспільства впоралась з проблемою розвитку української освіти й науки.

Джерела та література

1. Popovych O. Reform of University Education in Ukraine Is Addressed at Shevchenko Society Shevchenko Scientific Society, USA. — New York, 2009. — P. 256–258.
2. Шендеровський В. Славні постаті української науки // У майбутнє — в ім'я України. Матеріали III Всеукраїнського форуму українців. — Київ, 2001. — С. 160–169.
3. Ясь О. В. Державницька традиція в українській зарубіжній історичній науці 1945–1991 рр.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.06 “Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни” / О. В. Ясь. — К., 2000. — 20 с.
4. Стеткевич О. Українське шкільництво в Америці // Шкільна Рада 1953–2003: Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 21–32.
5. Федоренко Е. У 50-ліття Шкільної Ради. Шкільна Рада 1953–2003. Збірник статей та матеріалів. — Нью-Йорк, 2003. — С. 54–66.
6. Прицак О. Чому катедри українознавства в Гарварді? — Кембридж, Масс. — Нью-Йорк: Фонд катедр українознавства (ФКУ), 1973.
7. Hollat R. Short History of the Ukrainian Free University. Papers of Shevchenko Scilentic Society, No. 21. Нью-Йорк 1964.
8. Лекції з історії світової та вітчизняної культури. Діячі української культури в еміграції // <http://www.readbookz.com/book/210/7996.html>
9. Гумницька Н. Глобальний український простір — сьогодення й історична перспектива // Тези доповідей Другої міжнародної науково-практичної конференції “Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті”. — Львів, 2008. — С. 151–153.
10. Прицак О. Мій шлях історика // Прицак О. Історіософія та історіографія Михайла Грушевського / Академія Наук України. Археологічна комісія, Інститут української археології; Український науковий інститут Гарвардського університету. — Київ — Кембридж, 1999. — С. 61–78.
11. Гудзяк Б. На вічну пам'ять Омеляна Прицака // <http://www.ucu.edu.ua/ukr/community/article;2170/>
12. Ясь О. В. Державницька традиція... — С. 15.
13. Popovych O. Reform of University... — P. 256.

Анотації

Циновая М. В. К вопросу о становлении украиноведения в Гарвардском университете.

В статье рассмотрены факторы, которые способствовали становлению в Гарвардском университете (США) центра изучения украинской истории, литературы, культуры. Отмечена роль профессора О. Прицака в организации Украинского научного института Гарвардского университета (УНИГУ). Обозначена также роль украинской общины в США, в частности студенческих организаций.

Tsinova M. V. On the establishment of Ukrainian Studies at Harvard University.

The article describes the factors which contributed to the establishment of Harvard's University (USA) centre for the Study of Ukrainian history, literature and culture. The role of Professor O. Ptitsak in the organization of Ukrainian Research Institute at Harvard University (URIHU) was also mentioned. The article also outlines the role of the Ukrainian community in the United States and students' organizations in particular.

І. І. Ярмошик

ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА СЛОВ'ЯНЩИНИ ЗОРІАНА ДОЛЕНГИ-ХОДАКІВСЬКОГО (1784–1825)

Історико-краєзнавчі традиції вивчення минулого волинського регіону нараховують уже більше двох століть. Започаткувалися вони на зламі XVIII–XIX століть. Це був досить складний час в історії Волині, коли сталися значні зміни в її суспільному, економічному, культурному житті. Після другого поділу Польщі (1792) Східна Волинь разом з Київщиною та Брацлавщиною увійшли до складу Російської імперії. У травні 1793 року було утворено Ізяславське намісництво на чолі з генерал-губернатором М. Кречетніковим, яке включало Мінську, Брацлавську та Ізяславську губернії. До складу останньої увійшла і Східна Волинь. Головним містом в планах російського уряду мав стати або Ізяслав, або Старокостянтинів.

Польське повстання під проводом Тадеуша Костюшка (1793) затримало формування адміністративно-територіальних структур губернії. Незабаром, у 1795 році, відбувся третій поділ